

РОЗДІЛ І

У червоних краях і деяких сірих краях Оклахоми ще ледь-ледь випала мжичка, і це не могло пом'якшити залякту землю. Рала перекраляли оранки, позначені цівками води, яка так і не всоталася. Останні дощі примусили кукурудзу швидко зростати, на узбіччі звелися бур'яни і трава, так що сіра земля і темно-червона стали зникати під зеленим покривом. Наприкінці травня небо поблякло, і хмари, які висіли скупченими так довго навесні, розсіялися. Розжарене сонце пекло кукурудзу, яка щодня зростала, і окрай зелених пагінців стали з'являтися брунатні смужки. З'явилися хмари і зникли, і потім їх уже не стало. Зелені бур'яни, які намагалися захистити себе, пошерхли, і врешті перестали зростати. На поверхні землі з'явилася шкорупа, тонка тверда шкорупа, і коли небо вицвіло, земля вилискувала блідо-рожевим там, де червоні поля, і білим там, де сірі поля.

Рівчаки земля заपोшила сухими тонкими цівочками. Ховрашки і мурашині леви, пробігаючи ними, скидали вниз трохи землі. А оскільки розпечене сонце палило дедалі дужче, то листя молодої кукурудзи втратило прямоту і пружність: спочатку воно скрутилося, а потім жилки всередині послабшали, і кожен

листок опав. Далі настав червень, і сонце бурхало ще палючіше. Брунатні смужки на листі ширились і захоплювали середину. Листя бур'янів пов'яло і похилилося до корінців. Повітря витоншилося, і небо ще більше поблякло; і щодня земля дедалі дужче зблякала.

На дорогах, де рухалися вози, де вимолочували ґрунт колеса і де розтрощували ґрунт копита коней, земляна шкорупа розтріскалась і перетворилася на пил. Кожна річ, здатна рухатися, здіймала пил курявою: людина при ході здіймала тонкий шар пилу, заввишки собі до пояса, і фургон здіймав пил, заввишки з паркан до верху, і автомобіль за собою здіймав куряву, яка вилася хмариною. Пил довго стояв у повітрі, перш ніж осісти.

Коли червень добіг середини, великі хмари насунулися з Техасу і Мексиканської затоки — величезні важкі грозові хмари. Чоловіки в полях поглядали на хмари, змочували слиною пальці й тримали на вітру. І коні непокоїлися, доки хмари пройшли. Хмари зронили кілька краплин і поквапилися до інших країв. За ними небо знову поблякло, і сонце пломеніло. У пилу від крапель прорились ямки, листя трохи омилось, і на цьому був край.

М'який вітер повіяв за хмарами, гнав їх до півночі, й легко колихав півзів'ялу кукурудзу. Минув день, і вітер зміцнів, рівно, без коливань. Дорожній пил розвіявся, його відносило до бур'янів, обабіч стежок, і трохи його випало на поля. Тепер вітер дув сильно і різко, намагаючись розтолочити суху шкорупу на кукурудзяних полях. Потроху небо потемніло від розвіяного пилу, а вітер шарудів над землею, збурюючи пил і несучи його за собою. Вітер ще дужчав. Заклякла шкорупа зламалась, і здійнявся пил на полях, сірими

серпанками, схожими на млиний дим. Кукурудза, обмолочена вітром, опиралася йому і сухо шерхотіла. Найтонший пил більше не осідав, а зникав у потемнілому небі.

Вітер дедалі дужчав, закрадався під каміння, волік за собою солому, листя й навіть невеличкі грудки землі, мітив ними свій шлях, роблячи на полях знаки. Повітря і небо потемніли, сонце полум'ясто світило, від пилу дерло в горлі. Уночі вітер мчав над землею, підступно підривав кукурудзяне коріння, а кукурудза відбивалась од вітру слабким листям, доки той видирав її із землі, і тоді стебла знеможено валилися в бік вітру.

Світання настало, але не день. У сірому небі з'явилося червоне сонце, тьмяно-червоне коло, яке ледь блимало, немов сутінки; а коли день почав згасати, сутінки перейшли в морок, а вітер ревів над поваленою кукурудзою та оплакував її.

Чоловіки і жінки зіщулились у себе в хатах, а якщо виходили, то зав'язували носи шийними хустками й надівали окуляри, щоб захистити очі.

Коли знову настала ніч, це була чорна ніч, бо зорі не могли пробитися крізь пил, а вікна не могли освітити навіть свої подвір'я. Тепер пил змішався з повітрям, в емульсію пилу і повітря. Хати були зачинені, двері та вікна забиті лахміттям, але пил був таким тонким, невидимим у повітрі, і осідав як пилок на стільцях і столах, на мисках. Люди струшували його з пліч. Тонкі смужки пилу виднілися біля дверяних порогів.

Серед ночі вітер утамувався, і тиша запанувала над краєм. Повне пилу повітря заглушало голоси гірше, ніж мряка. Люди, згорбившись у своїх ліжках, почули, що вітер ушух. Вони схопилися тої самої миті, як

ревіння змовкло. Вони лежали й напружено вслухалися в тишу. Ось закукурікали півні, але їхні голоси звучали ледь-ледь, і люди стурбовано ворушилися в ліжках до ранку. Вони знали, що мине багато часу, доки пил з повітря осяде. А вранці пил висів як туман, і сонце червоніло як свіжа кров. Увесь день пил сіявся з неба, і завтра він теж сіявся. Пил покровом огорнув землю. Пил осідав на кукурудзу, укрит стовпи, укрит дроти; він осідав на дахах, укриваючи бур'яни і дерева.

Люди виходили з хат і, потягнувши розжарене повітря, прикривали долонями носи. І діти теж виходили з хат, але не бігали і не галасували, як вони вчинили б після дощу. Чоловіки стояли біля плотів і дивилися на загиблу кукурудзу, яка швидко тепер в'яла і тільки де-не-де зеленіла крізь шар пилу. Чоловіки мовчали і не відходили від плотів. І жінки теж вийшли з хат, щоб стояти поряд із чоловіками, запитуючи себе, чи вистачить у чоловіка сил не зламатися. Жінки потай читали по чоловічих обличчях: хай там із кукурудзою, поки ще лишилося щось інше. Діти стояли поряд, малюючи візерунки в пилу босими пальцями ніг, і діти теж намагалися вловити чуттям, аби дізнатися, чи витримують чоловіки і жінки, чи знайдуть у собі сили не зламатися. Діти поглядали на обличчя чоловіків і жінок і сторожко креслили в пилу босими ногами. Коні підходили до водопою і тицялися носом у воду, щоб очистити гладінь од пилу. За деякий час чоловічі обличчя втратили свій приголомшений подив і стали жорсткими, злими, упертими. Тоді жінки збагнули, що все обійшлося, що чоловіки витримують. Потім жінки спитали, як тепер бути. І чоловіки відповіли: не знаю. Але все було гаразд. Жінки знали: усе було гаразд, і діти теж зрозуміли, що все гаразд. Жінки і діти в глибині душі відчували, що могли б стерпіти

будь-яке лихо, аби їхні чоловіки були в безпеці. Жінки пішли до хат узятися за свою роботу, і діти почали гратися, але спочатку з острахом. Опівдні сонце стало менше червоним. Воно заливало спекою вкриту пилом землю. Чоловіки сиділи біля хвірток своїх хат; їхні руки перебирали гілки і невеликі камінці. Вони сиділи мовчки — міркуючи-гадаючи.

РОЗДІЛ 2

Величезна червона вантажівка зупинилася навпроти маленького придорожного ресторану. Прямовисна вихлопна труба тихо замурмотіла, і майже невидимий сіро-сталевий синій дим вихопився з неї. Це була нова вантажівка, блискучо-червона, і з дванадцятидюймовими літерами по боках — «Оклахома-Сіті, транспортна компанія». Подвійні шини були нові, а на великих чорних дверцятах стирчав сторчма мідний замок із засувом. Із ресторану линули звуки радіо — тиха танцювальна музика; радіо грало зовсім нечутно. Маленький вентилятор безшумно крутився в круглому отворі над входом, і мухи стурбовано дзижчали біля дверей і вікон, вдаряючись об металеву сітку. Усередині один чоловік, водій вантажівки, сидів на дзиґлику, поклавши лікті на стіл, і дивився над філіжанкою кави на знудьговану сухоребру офіціантку. Між ними точилася млява беззмістовна розмова, як завжди ведеться в придорожніх ресторанчиках.

Він:

— Я бачив його десь зо три місяці тому. Він пере-ніс операцію. Йому якусь штуку вирізали. Тільки не пам'ятаю що.

І вона:

— Здається, не далі як тиждень тому я теж бачила його. Він тоді здоровим видавався. Він міцний хлопець, доки не надудлиться.

Мухи тихо дзижчали в дверях. З електричного кавника пішла пара, і офіціантка, не дивлячись, простягнула назад руку і вимкнула його.

За вікном чоловік ішов по краю шосе, перетнув його і наблизився до вантажівки. Він повільно йшов до машини, торкнувся блискучого крила і подивився на записку, приліплену на лобовому склі: «Пасажирів брати заборонено». На мить він хотів було йти далі своєю дорогою, але замість того сів на підніжку вантажівки з того боку, який було не видно з ресторану. Мандрівнику було не більше тридцяти. Очі у нього були темно-карі, а на білках уже був ледь помітний брунатний пігмент. Його вилиці були високі й широкі, сильні і глибокі зморшки вирубані в щоках, біля рота. Його верхня губа була довгою, а оскільки його зуби стирчали, і губи не могли їх закрити, цей чоловік тримав уста зімкнутими. Його руки були шорсткими, з широкими пальцями, а нігті — товсті й ребристі, як мушлі. Між великим і вказівним пальцями і на м'ясистій частині долонь виблискували мозолі.

Одяг у чоловіка був новим — усе дешеве і нове. Сірий кашкет перехожого був таким новим, що козирок і досі був жорстким, і гудзик іще не втратив форми і не роздувся, як це буває, коли кашкет служить у різноманітних цілях: шапка стає і торбиною, і рушником, і носовою хустинкою. Костюм у чоловіка був із дешевої сірої грубої матерії й такий новий, що там на брюках були стрілки. Невиправна синя сорочка була твердою і гладкою, не гнулася. Пальто було завеликим, а штани закороткими, бо він був високим. Плечі

обвисали, і рукави навіть були закороткі, і піджак теліпався спереду. Чоловік був узутий у пару нових рудуватих черевиків, яких звать «армія в минулому», підбитих цвяхами і з чимось схожим на підківки, щоб не збивати обцасів. Цей чоловік сів на підніжку вантажівки, зняв картуза і витер обличчя. Потім він надів кашкета і, потягнувши його, почав нищити козирок. Ноги привернули його увагу. Чоловік нахилився і послабив шнурки, і лишив їх незав'язаними. Над головою в нього з вихлопної труби забурмотів дизель-двигун, часто пускаючи кільця блакитного диму.

Музика в ресторані змовкла, і чоловічий голос заговорив із гучномовця, але офіціантка не вимкнула радіо, бо не знала, що музика стихла. Її пальці намацали гулю під вухом. Вона намагалася розгледіти її в люстерку позаду прилавиці, але щоб водій вантажівки не знав, і тому офіціантка вдала, що чепурить волосся. Водій вантажівки сказав:

— У Шоуні влаштували велику вечірку. Я чув, ко'ось убили чи ще там щось. Вам щось чути?

— Ні, — відповіла офіціантка та обережно помацала гулю під вухом.

Чоловік на вулиці підвівся й зазирнув через капот вантажівки та на мить подивився на ресторан. Потім він знову сів на підніжку, дістав мішечок із тютюном і паперову книжку з бічної кишені. Він скручував цигарку поволі, майстерно, як знавець розгладив її. Нарешті він закурив і скинув запалений сірник у куряву під ноги. Сонце забиравало тінь вантажівки, бо настав полудень.

У ресторані водій вантажівки заплатив за рахунком і поклав дві монетки — п'ятак — в ігровий автоматі. Оберткові циліндри не дали нічого.

— Ці штуки такі, що нічо' не виграти, — сказав він офіціантці.

Але вона відповіла:

— Один зірвав джек-пот дві години тому. Три долари вісімдесят. А коли ти повернешся?

Він притримав прочинені двері.

— Тиждень-десять днів, — сказав він. — Треба мчати в Тулсу, і я ніколи не верну так скоро, як хотілося б.

Вона сказала сердито:

— Не пускай мух. Або йди, або зачини двері.

— Бувай, — сказав він і вийшов із ресторану.

Грюкнули двері за його спиною. Він стояв на сонці, зриваючи обгортку з жувальної гумки. Він був кремезним чоловіком, широким у плечах, товстим черевом. Обличчя в нього було червоне, очі блакитні й вузькі від необхідності завжди мружитися на яскравому світлі. Він носив армійські штани і високі зашнуровані черевики. Кинувши жуйку до рота, він крикнув до ресторану:

— Ну, не вдавай, що ти не хочеш мене чути.

Офіціантка відвернулася до дзеркала на задній стіні. Вона пробуркотіла щось у відповідь. Водій вантажівки жував жуйку повільно, з кожним укусом ворущачи щелепами і губами. Він закинув гумку в рот і згорнув її під язиком, коли попрямував до великої червоної вантажівки.

Пасажи́р встав і подивився на шофера крізь вікно:

— Може підвезете мене, містер?

Водій швидко кліпнув на ресторан через мить.

— Ви що, не бачили: написано ж, ніяких пасажирів?

— Певно, що бачив. Але іноді людина може бути файним хлопцем, навіть якщо якийсь багатий покидьок примушує їздити з такою наклейкою.